

“BOSHLANG`ICH SINIF O`QUVCHILARIDA KREATIV QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA O`QITUVCHINING ROLI”

Xamroyeva Aziza Baxshillojevna

Buxoro viloyati Vobkent tumani 17-umumiy o`rta ta'lim maktab

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang`ich sinf o`quvchilaridagi kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish maqsadida foydalanish lozim o`qituvchi vazifalari haqidagi kerakli ma`lumotlar va manbalar keltirib o`tilgan. Maqolada berilgan ma`lumotlar asosida o`qituvchilar va ota-onalar o`zilar uchun kerakli tavsiyalarni olishlari mumkin.*

Kalit so`zlar: *ta`lim, metodika, tafakkur, kreativlik, belgi, mashq, fikrlash, ijodkorlik, fikrlash, erkinlik.*

Kreativlik – bu insonning shaxsiy xususiyati bo`lib, uning o`z-o`zini takomillashtirib va rivojlantirib borishi bilan bog`liq. Kreativlik (lot., ing. “create” – yaratish, “creative” yaratuvchi, ijodkor) – individning yangi g`oyalarni ishlab chiqarishga tayyorlikni tavsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlilikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati. Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his-tuyg`ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo`ladi.

Bolalarda kreativlikni rivojlantirishda quyidagilarga e`tibor qaratish zarur:

1) ular tomonidan ko`p savollar berilishini rag`batlantirish va bu odatni qo`llab-quvvatlash;

2) bolalarning mustaqilligini rag`batlantirish va ularda javobgarlikni kuchaytirish;

3) bolalar tomonidan mustaqil faoliyatni tashkil etilishi uchun imkoniyat yaratish; 4) bolalarning qiziqishlariga e`tibor qaratish.

Quyidagi omillar shaxsda kreativlikni rivojlantirishga to`sqinlik qiladi:

1) o`zini tavakkaldan olib qochish;

2) fikrlash va xatti-harakatlarda qo`polikka yo`l qo`yish;

3) shaxs fantaziyasi va tasavvurining yuqori baholanmasligi;

4) boshqalarga tobe bo`lish;

5) har qanday holatda ham faqat yutuqni o`ylash.

Boshlang`ich sinf o`quvchilarning kreativ qobiliyatini rivojlantirish usullari va vositalariga ta`sir qiluvchi muhim omillardan biri o`qituvchi-o`quvchilar hamkorligi ekanligiga alohida e`tibor qaratildi. Ma`lumki, ta`lim jarayoni ikki yo`qlama xarakterga ega bo`lib, o`qituvchi va o`quvchilarning teng munosabatlaridan tashkil topadi. Bu jarayonga rahbarlik qiluvchi o`qituvchi ta`lim jarayonining to`g`ri tashkil etilishi, ta`lim maqsadlarining to`g`ri amalga oshirilishi va ta`lim natijalari uchun javobgar shaxs hisoblanadi. Ammo bu, ta`lim jarayoni o`qituvchining to`liq hukmronligi ostida amalga oshadigan jarayon, degan noto`g`ri fikrning tug`ilishiga

asos bo`la olmaydi. Hozirgi davr talabi ham kimnidir bo`ysundirish orqali emas, balki hamkorlik munosabati yordamida ijobiy natijaga erishishdir. Ta`lim jarayonida o`quvchilar faoliyatining shakllanishi fan asoslarini o`zlashtirishga oid mexanizmga bo`lib qolmasdan, balki shaxsning umumiy ijtimoiy-madaniy qobiliyatlarini tarkib toptirishga ham qaratilishini unutmazlik lozim. Bizningcha, o`quv vaziyati ta`lim jarayonini tashkil qiluvchi o`zgaruvchan tizim sanalib, u quyidagicha ikki qismdan iborat:

- o`qituvchi bilan o`quvchilar hamkorligi;
- o`quvchilarning o`zaro bir-birlari bilan hamkorligi.

O`qituvchi bilan o`quvchilarning hamkorligi o`qituvchining o`quvchilarga ko`rsatadigan yordamidan boshlanadi. U asta-sekin faollashib o`quv harakatlariga aylanadi. Natijada, o`qituvchi bilan o`quvchilar munosabati hamkorlik pozitsiyasiga o`sib o`tadi. Materiallar tahlilining ko`rsatishicha, mantiqiy topshiriqlar hamkorlikda bajarilgandagina bilimlarni o`zlashtirish mahsuldor bo`ladi. Ilmiy manbalarda ta`limning shunday tashkil etilishini hamkorlikdagi mahsuldor faoliyat vaziyati, deb atash qabul qilingan. Pedagogik adabiyotlar tahlili va ijodiy tajribalarimiz natijalariga ko`ra hamkorlikdagi mahsuldor o`quv faoliyati vaziyatini tashkil qilishning 2 asosiy tamoyilini ko`rsatib o`tish maqsadga muvofiqdir:

1. Ta`limda mazmunning izchilligi tamoyili. Unga ko`ra shaxs o`z faoliyatini muayyan maqsad asosida tashkil qilishida mazkur faoliyatning uzluksiz shakllanishi ko`zga tashlanadi.

2. O`qituvchi-o`quvchilar hamkorligining mustaqil ijodiy faoliyat bilan bog`liqligi tamoyili. O`quv jarayonida o`quvchilar bilan hamkorlik qilish katta ahamiyatga ega. O`quvchilarning ta`limga qay darajada ixlos qo`yishi o`qituvchining mana shu hamkorlikni yarata bilish mahoratiga bog`liq. O`qituvchi bilan o`quvchilarning o`quv faoliyatidagi muhitning to`g`ri uyushtirilishi o`quvchilarning fanga bo`lgan qiziqishlarini oshiradi, ularni butun kuch va g`ayratini sarflashga undaydi. Bu o`zaro muloqotning shunday bir shaklidirki, bunda o`quvchi o`zini pedagogik ta`lim obyekti deb emas, balki mustaqil va erkin harakat qiluvchi shaxs deb biladi. O`qituvchining o`rganilayotgan fan bo`yicha qaysidir bir ma`lumotga aniqlik kiritish paytida o`quvchilarga yordam so`rayotganday murojaat qilishi hamkorlik

faoliyatini yanada chuqurlashtiradi. O`quvchilarni o`rganuvchi va tarbiyalanuvchiga aylantirish o`qish-o`qitish jarayonini muvaffaqiyatli olib borishningagina sharti bo`lib qolmay, balki ularni har jihatdan barkamol insonlar qilib tarbiyalashning ham muhim shartidir. O`quvchi o`qitish va tarbiyalash jarayonining o`zidayoq bilim va tarbiya oluvchi shaxsga aylanadi. Sh.A.Amonashvili ta`lim jarayonida o`quvchi bilan hamkorlik munosabatini o`rnatish lozimligini ta`kidlab, shunday deydi: «O`quvchining o`quv-biluv faoliyati nafaqat qiziqarli o`quv materiali va uni tushuntirishning turli metodlari vositasida, balki pedagogning ta`lim jarayonidagi muomala xarakteriga ko`ra tartibga solinadi. Mehr, ishonch, hamkorlik, hurmat mavjud bo`lgan muhitda o`quvchi o`quv topshiriqlarini oson o`zlashtiradi.

Yutuqlari, mustaqil fikri, ijodiy izlanishlari yuqori baholanayotganini ko'rgan o'quvchi yanada murakkab bo'lgan o'quv topshiriqlarini bajarishga intila boshlaydi».

Boshlang'ich ta'lim - bu har bir bolaning hayotida chuqur iz qoldiruvchi ta'lim turidan biri bo'lib, ta'limning bu bosqichida pedagog o'qituvchilarga katta mas'uliyat yuklatiladi. Ya'ni boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi hali maxsus o'rganishni talab etmoqda. O'quvchilar o'z-o'zidan kreativ bo'lib qolmaydi. Uning kreativ qobiliyati ma'lum vaqt ichida izchil o'qib-o'rganish, o'z ustida ishlash orqali shakllantiriladi va asta-sekin takomillashib, rivojlanib boradi. O'qituvchilar o'quvchilar bilan hamkorlikda ish yuritib, ularning har bir fikrini inobatga olishi va buni o'quvchiga sezdirishi kabi muhim vazifalarni bajarish orqali o'quvchilarni o'z-gacha yondashuvli ya'ni kreativ bo'lishlariga erishishi mumkin. O'qituvchi o'quvchilarga muammoli masala va vaziyatlarni berib, o'quvchining masala yechimini topishga ijodiy yondashishi undagi hissiy irodaviy sifatlarni rivojlanishiga yordam beradi. Bu o'quvchilarni o'z ustida ishlash, mustaqil o'qib o'rganishiga imkoniyat, ichki ehtiyojning oshishiga turtki bo'ladi. «Kreativlik» tushunchasi «ijod» tushunchasi bilan bog'liq. Biroq, «kreativlik» tushunchasi tegishli lug'atlarda munosib differentsiyasini topmagan va ijod psixologiyasida yetarlicha aniqlanmagan. O'nlab ilmiy ishlarda kreativlikning u yoki bu qirralariga turlicha yondashib, har xil darajada qamrab olinayotganligiga qaramasdan, hozirgacha na muammoning o'ziga va na unga taalluqli bo'lgan amaliy savollarga nisbatan yagona to'xtam mavjud emas. Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirgan holda kreativlik va ijodkorlik aynan bir xil ma'no anglatmaydi degan fikrga keldik. Chunki, ijodkorlik deganda barchaning ko'z o'ngiga ma'lum bir narsani ixtirosi, chizmasi va hokazolar kelishi mumkin. Lekin biz tadqiqotimizda kreativlikni, dars jarayonida berilgan vazifaga hech kimnikiga o'xshamas yo'l topish va uni ilmiy asoslay olish, yangicha fikrlash, uni tadbiiq eta olish qobiliyati deb oldik. Ya'ni biz tadqiqotimizda ta'lim sohasiga oid kreativlikni ya'ni boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish metodikasini ko'rib chiqamiz. Kreativlik ijodkorlikka nisbatan kengroq tushuncha degan fikrga keldik. Shuningdek, o'quvchilarning kreativ qobiliyatlari rag'batlantirilsa va samimiy muhit yaratilsagina, kreativ fikrlashni odatga aylantira oladilar. Hato qilishdan, muvaffaqiyatsiliklardan cho'chish, haddan tashqari baholarga e'tibor qaratish, tanqidga uchrashdan qo'rqish hissi mavjud o'quvchilarda kreativlik odatga aylanmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: “O,,zbekiston”, 2017 yil, 488 bet.
2. Mirziyoyev SH.M. Erkin va farovon, demokratik O,,zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: “O,,zbekiston”, 2016 yil, 56 bet.
3. Pedagogik kompetentlilik va kreativlik asoslari” moduli bo’yicha o’quv-uslubiy qo’llanma. :- Toshkent 2015,40 bet
4. Davletshin M.G., Do,,stmuhamedova Sh., Mavlanov M., To,,ychiyeva S. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. (O,,quv metodik qo,,llanma). Nizomiy nomidagi TDPU. 2004-yil. 102 b. 46-47 betlar.
5. Innovatsion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua – Toshkent. 2016
6. Jo’rayev P.X., Raximov B.X., Xomatov SH.F. Yangi pedagogik texnologiyalar. Muammoli ta’liming aasoslangan o’quv-metodik qo’lanma. –T.: Fan, 2005, 66 b.
7. Adizov B. Boshlang,,ich ta’limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari: Ped.fan. dok. ... dis. –Toshkent, 2003. – 276 b.
8. Aliyev A. O’quvchilarning ijodkorlik qobiliyati. –Toshkent: O’qituvchi, 1991.40bet.